

A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények kutatása

A Hamisítás Elleni Nemzeti Testület megbízása alapján lefolytatott kutatásban hat szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmény kriminálstatistikai és jogdogmatikai elemzését, valamint bűnügyi iratok alapján 303 bűnügy részletes értékelését végeztük el. Míg az összes regisztrált bűncselekmények száma a vizsgált időszakban (2002 és 2009 között) három százalékkal csökkent, a szellemitulajdon-jogokat sértő deliktumoké megduplázódott. E bűncselekmények közül kiemelkedik a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (Btk. 329/A §). A vizsgált bűncselekményi kategória jellemzője az egy elkövetőre jutó rendkívül sok cselekmény, az eljárások során a szakértők igénybevételének nagy aránya és a bűnügyi költségek magas összege. Kétségtelen, hogy a digitális-információs forradalom a szellemitulajdon-jogok védelme terén is paradigmaváltást tesz szükségessé. A megoldást a társadalom jelentős részének kriminalizálása helyett az üzletszerű bűncselekményekre koncentrálni gyors és hatékony bűnüldözésben és felelősségre vonásban, az eljáró hatósági személyek szakismeretének bővítésében, a jogpropaganda, főként a fiatalok körében történő felvilágosító tevékenység fejlesztésében látjuk.

A kutatás célja és módszere

Az Országos Kriminológiai Intézet a Hamisítás Elleni Nemzeti Testület (HENT) felkérésére 2010-ben lefolytatta *A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények vizsgálata* című kutatást. A kutatás célja a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények (áru hamis megjelölése Btk. 296. §; bitorlás Btk. 329. §; szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése Btk. 329/A §; szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása Btk. 329/B §; jogkezelési adat meghamisítása Btk. 329/C §; iparjogvédelmi jogok megsértése Btk. 329/D §) kriminálstatistikai, jogdogmatikai és bűnügyi iratok ténykutatásán alapuló empirikus elemzése volt.¹

A kutatás két szakaszból állt: az első fázisban a kriminálstatistikai elemzésre, majd a második részben az empirikus vizsgálat lefolytatására került sor. Az empirikus kutatási szakasz alapvetően bűnügyi iratok kérdőíves ténykutatásán alapult,

¹ A kutatás jogdogmatikai elemzését Mészáros Ádám és Szabó Imre végezte.

valamint ennek során végeztük el az adott büntetőtörvényi tényállások mélyebb jogdogmatikai elemzését, leíró, történeti és összehasonlító módszerrel.²

Háromféle kérdőívet készítettünk: ügylapot, valamint elkövetői és sértetti adatlapot. E kérdőívek tesztelése és finomítása az *elő kutatás* során történt meg, amikor a Budapesti I. és XII. Kerületi Ügyészségtől rövidebb idejű tanulmányozásra kaptunk a vizsgált bűncselekményi körbe tartozó 25 bűnügyi aktát.

A szakmai konzultációk, valamint a rendelkezésünkre álló kriminálstatisztikai adatok elemzése nyomán úgy döntöttünk, hogy a 2008-ban regisztrált (ismertté vált) és jogerősen befejezett bűnügyek iratait vizsgáljuk meg az ország mind a hét régiójára kiterjedően. Mivel természetesen valamennyi ilyen bűnügy elemzésére nem volt kapacitásunk, a vizsgálati mintát területileg szűkíteniünk kellett. Ezért úgy határoztunk, hogy az ország hat régiójából véletlenszerű kiválasztással (sorsolással) kijelölünk egy-egy megyét, míg a Közép-magyarországi Régióból Budapestet sorsolás nélkül előnyben részesítjük, mivel véleményünk szerint a fővárosi ügyek elemzése kihagyhatatlan lett volna. E módszerrel az alábbi megyéket választottuk ki:

Régió	Kiválasztott megye
Észak-Magyarország	Borsod-Abaúj-Zemplén
Észak-Alföld	Szabolcs-Szatmár-Bereg
Dél-Alföld	Bács-Kiskun
Közép-Dunántúl	Komárom-Esztergom
Nyugat-Dunántúl	Zala
Dél-Dunántúl	Somogy
Közép-Magyarország	Budapest

A megjelölt megyékből a leválogatott ügyiratszámok alapján bekértük a megfelelő bűnügyek ügyészségi és nyomozati iratait. Ilyen módon kétszáz bűnügyi akta információi kerültek elsődleges adatbázisunkba. A következőkben a bűnügyek általános jellemzőinek ismertetésekor, a vonatkozó kvantitatív adatok feltüntetésekor minden esetben kizárólag ezt az adatbázist vettük alapul. Ez a megoldás nem elégítheti ki a reprezentatív felmérés követelményeit, azonban mégis meglehetősen nagy esetszámú ahhoz, hogy az összesített számadatokból következtetéseket vonhassunk le.

² A megfelelő adatbázisok kialakítása, illetve ügyiratszám-párosítások, leválogatások elvégzése kapcsán jelentős szakmai konzultációs és technikai támogatást kaptunk a Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztályától, mindenképp dr. Szikszay Tibor ügyész úrtól. A kutatás módszertani kérdéseinek kidolgozásában Kó József OKRI-munkatárs nyújtott segítséget.

Ezen túlmenően azonban – szélesebb körű tapasztalatszerzés céljából, a kvalitatív kutatási szempontokra figyelemmel – célzott kiválasztással, ügyiratszámok alapján további, bizonyos speciális szempontból érdekesnek tűnő ügyeket is bekértünk (végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt terhelt, rendkívül sok rendbeli elkövetés, jogi személlyel szembeni intézkedés). Ezen ügyeknél sem a korábban megjelölt időbeli, sem a területi hatályra nem voltunk tekintettel, mivel bár ezek esetében is kitöltöttük a kérdőíveket, az adatok természetesen nem kerültek bele az alapadatbázisba, hiszen azt jelentős mértékben torzították volna. Összesen 78 ilyen típusú akta érkezett be a korábban megjelölteken kívül további hét megyéből: Békés, Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád, Vas és Veszprém. Tehát összességében (az előkutatás során megvizsgált 25 akttal együtt) 303 bűnügy részletes értékelését végeztük el.

KRIMINÁLSTATISZTIKAI HÁTTÉR³

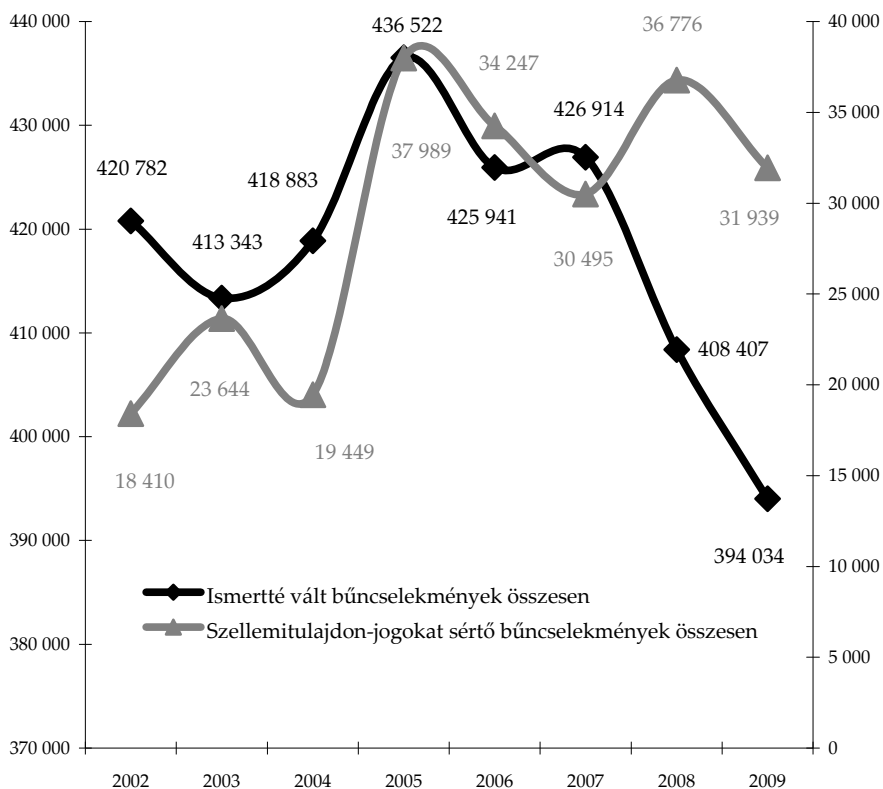
A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények statisztikai elemzésekor hat tényállás adatait elemeztük a 2002 és 2009 közötti időszakra vonatkozóan. A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények elég nagy eltéréseket mutatnak volumenük tekintetében. Kiemelkedik közülük a Btk. 329/A §, a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése*: e bűncselekmények interneten történő megvalósítása a nemzetközi és a hazai szakirodalom figyelmét is felkeltette, sok szó esik a fájlcserelésről, a kalózkodásról, az általa okozott vagyoni hátrányról pró és kontra, Magyarországon azonban kevés kriminológus foglalkozik ezzel a kriminalitás határán mozgó cselekménycsoporttal. Az adatokat az ENYÜBS rendszeréből válogattuk le.

Az összes ismertté vált bűncselekmény száma jelentősen változott 2002 és 2009 között: a vizsgált időszak végére számottevően csökkent. Ezzel szemben a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények alakulása ellentétes tendenciát mutat, ez leginkább 2005-től tapasztalható: míg az összes regisztrált deliktum száma csökkent, a vizsgálatunk tárgyául szolgáló cselekményekből is kevesebbet követtek el, a csökkenés korántsem ugyanakkora, sőt 2007 és 2008 között jelentősen nőtt, míg az utolsó évben ismét apadt a számuk (1. számú ábra). A szellemitulajdon-jogok megsértésével összefüggő ismertté vált deliktumok a vizsgált időszakban az összes

³ A kriminálstatisztikai elemzés rövidített, részben átszerkesztett változatát lásd Windt Sz. – Szabó I.: A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények vizsgálata. Kriminálstatisztikai elemzés (2002–2009). In: Tények és adatok a hamisításról Magyarországon. Magyar Szabaddalmi Hivatal, Budapest, 2010, 20–27. o. [HENT-füzetek 2.]

bűncselekmény átlagosan kb. hét százalékát tették ki. Míg az összes bűncselekmény száma a vizsgált időszakban három százalékkal csökkent, a szellemi tulajdon-jogokat sértő deliktumoké megduplázódott. E cselekmények a bázisévben az összes bűncselekmény négy, 2008-ban már kilenc százalékát tették ki, ez 2009-re nyolc százalékra csökkent.

1. számú ábra
Az összes ismertté vált, valamint a szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények számának változása (2002–2009)

A 2004 és 2005 közötti jelentős, csaknem kétszeres emelkedés elsősorban a Btk. 329/A §-ába ütköző cselekmények számának növekedésével függ össze. A területi megoszlás elemzését megelőzve itt kell utalnunk arra, hogy a legnagyobb ugrás Hajdú-Bihar, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg – jellemzően *egyetemi városokkal* büszkélkedő – megyében történt. Ez összefügg azzal, hogy a vizsgált időszakban az egyetemi internet-sávszélesség gyors letöltést tett lehetővé.

A vizsgált hat bűncselekmény közül a legtöbb: a Btk. 329/A §-a, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése, illetve 2008-ban a Btk. 329/B §, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása volt.

A Btk. 329/A §-ába ütköző cselekmények száma 2002 és 2009 között megduplázódott. A Btk. 329. §-ába ütköző *bitorlások* száma azonban egyik évben sem érte el a tízet. A *jogkezelési adat meghamisítása* (Btk. 329/C §) vétségét 2005 óta rögzíti a statisztika⁴, számuk nagyon alacsony, 2006–2007-ben egy bűncselekmény sem vált ismertté, 2005-ben és 2008-ban is csak egy-egy.

A Btk. 296. §-ába ütköző *áru hamis megjelölése* 2008-ra húsz százalékkal nőtt a bázisévhez képest, ám 2009-ben ismét csökkent (2004-ben e cselekmény száma a háromezred is alig haladta meg). A Btk. 329/B §-ban meghatározott tényállás alá eső cselekmények száma 2002-ben 366 volt, majd 2004 és 2007 között száz alatt volt, 2008-ban a kétezer-ötöszázat is meghaladta⁵, 2009-ben azonban 318-ra csökkent. Ennek számos oka lehet: a cselekmények jelentős részét (2499) Budapesten valósították meg: ebben az évben a nyomozó hatóság *egy vagy több nagyobb ügyet tudott felgöngyöltetni*, lezárni, amely a 2008. évi adatokban mutatkozik meg.

A szellemi tulajdon-jogok megsértésével összefüggő ismertté vált bűncselekmények számának alakulása megyei megoszlás alapján a *fővárosi* elkövetés elterjedtségét mutatja.⁶ A vizsgált időszakban *Budapest* mellett (20 százalék) főként *Pest* (10 százalék), *Borsod-Abaúj-Zemplén* (7 százalék), *Baranya* (6 százalék), *Hajdú-Bihar* (5,8 százalék), valamint *Csongrád* (5,3 százalék) megyében követik el ezeket a cselekményeket. A vizsgált időszakban a legjelentősebben *Hajdú-Bihar* (301-ről 2335-re), *Békés* (241-ről 1671-re) és *Nógrád* (103-ról 506-ra) megyében, valamint *Budapest*-en (4386-ról 15 204-re) emelkedett a vizsgált szellemi tulajdon-jogok megsértésével összefüggő deliktumok száma. Figyelemre méltó azonban, hogy *Komárom-Esztergom* megyében 2002-ben 997 szellemi tulajdon-jogokat sértő cselekményt valósítottak meg, 2008-ban már csupán 276-ot, kevesebb, mint az egyharmadát.⁷ Az adatokból kitűnik: a regionális központok, amelyek sok esetben egyetemi városok is, valamint a határ menti települések a legfertőzöttebbek.

⁴ A jogkezelési adat meghamisítása 2002. április 1. óta hatályos. Azóta nem volt jogszabályi módosítás a tényállás vonatkozásában.

⁵ 2007. június elsejétől már nem csupán a megkerülés előkészítő cselekményeket szankcionálta a jogalkotó, hanem magát a megkerülési cselekményt is megtiltotta. A jogalkotó kibővítette a magatartási kört, az emelkedésre, majd a csökkenésre azonban az adatok önmagukban nem adnak választ, a változás hátterét talán az iratelemzés tudja megvilágítani.

⁶ A hét év alatt a szellemi tulajdon-jogokat sértő cselekmények egyötödét Budapesten valósították meg.

⁷ Feleannyi cselekményt követtek el 2002-höz képest 2008-ban Zala és Baranya megyében.

A Btk. 329/A §-ába ütköző cselekmények jellemzően az egyetemi városként is működő régióközpontokban a legelterjedtebbek, míg a Btk. 296. §-ába ütköző áru hamis megjelölése a vizsgált időszak végére a schengeni határővezeti térségekbe tolódott. Az áru hamis megjelölését 2002-ben főként a Közép-magyarországi és a Nyugat-dunántúli Régióban követték el, 2008-ra ez a Közép-magyarországi mellett a Dél-alföldi, valamint az Észak-magyarországi Régióba terelődött át (ezzel egy időben a Nyugat-dunántúli a – 2002-es adat – felére csökkent).

A vizsgált deliktumokat a leginkább *szoftverre* valósítják meg az elkövetők (2002 és 2003 között az összes cselekmény hatvan százalékában, ám az utolsó hat évben ez jelentősen csökkent, 2008-ban már csak harmincszázalékos arányban fordult elő), az utóbbi években a *kalózkazetták másolása* egyre gyakoribb elkövetési tárgy. A vizsgált hat bűncselekményi csoport közül a statisztika csupán a Btk. 329/A §-ában meghatározott tényállásnak megfelelő cselekmények elkövetési tárgyait rögzítette, ami az összes ügy kilencven-kilencvenöt százalékát tette ki 2002 és 2009 között (a többi során nem vagy alig volt adat). A Btk. 296. §-ába ütköző *áru hamis megjelölésénél* viszont nagyon fontos lenne tudni, hogy milyen termékekre vonatkozóan valósították meg ezeket a cselekményeket, azonban semmilyen adat nem állt rendelkezésre, ezeket az ENYÜBS-ben nem rögzítették a vizsgált időszakban.

A nyolc év adatainak vizsgálata alapján elmondható: ezeket a cselekményeket leginkább *másolással* (72 százalék), illetve *jogosulatlan forgalomba hozatallal* valósítják meg (16 százalék). A másolással történő elkövetés a bázisévhez képest jelentősen háttérbe szorult, míg az összes elkövetési módszer 77 százaléka másolás volt 2002-ben, 2008-ban már csupán 53 százaléka. Ezzel egy időben a *jogosulatlan forgalomba hozatallal* történő megvalósítás 9 százalékról nyolc év alatt csaknem a *háromszorosára* emelkedett. Ez arra enged következtetni, hogy a nyomozó hatóságok inkább a kereskedői magatartások felderítésére fókuszálnak. A módszerek bűncselekmények szerinti megoszlása alapján elmondható: a *bitorlást* (Btk. 329. §), valamint a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését* (Btk. 329/A §) jellemzően *másolással, jogosulatlan forgalomba hozatallal, illetve jogosulatlan műsorszórással* valósítják meg. (A többi cselekmény megvalósítási módszereire az ENYÜBS a nyolc év viszonylatában nem tartalmaz adatot.)

Érdemes kiemelni: noha igen alacsony számban fordult elő, de tendenciáját tekintve jelentős emelkedést mutat a Btk. 329/A §-ába ütköző cselekmény *jogosulatlan publikálással* (száma 2002-ben 4, 2008-ban már 484 volt), *jogosulatlan kiadással* (23-ról 324-re nőtt), *jogosulatlan műsorszórással, jogosulatlan forgalomba hozatallal, jogosulatlan előadással* történő megvalósítása. Megemlítendő, hogy a módszer hiányos rögzítése (azaz a 0 – semmi) is jelentős mértékben, háromszorosára nőtt a bázisévhez képest.

Éppen ezért a kriminálstatisztikai adatok alapján megállapítható: *az ENYÜBS jelenlegi adattartalma nem ad lehetőséget az elkövetés módszerének megbízható elemzésére.*

Vagyoni hátrány

A bűncselekményekkel okozott kárt a vagyon elleni és a gazdasági cselekmények esetében rögzíti az ENYÜBS. A vizsgálatunk tárgyául szolgáló bűncselekmények mindkét csoportba tartoznak. Az összes ismertté vált bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány 2002 és 2009 között csak 2003-ban haladta meg a kétszázmilliárd forintot, 2004 és 2006 között a 150 milliárd forintot sem érte el, míg 2007-ben meghaladta azt, 2008-ban pedig ismét ennél kevesebb volt. A rendelkezésre álló adatok alapján a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekményekkel a vizsgált időszakban átlagosan *1,6 milliárd forint* vagyoni hátrányt okoztak.

Az ismertté vált szellemitulajdon-jogokat sértő cselekményekkel is hatalmas vagyoni hátrányt okoznak az elkövetők, a valós érték azonban még ennél is tetemezebb lehet. Tipikusan az elmaradt haszon az, amit hiányolnak a lemezkiadók, mert azt mondják, ha nem töltötte volna le az elkövető, akkor megvette volna, és ez az elmaradt haszon; kárt ténylegesen nem szenvednek el, mert a vagyonuk nem lesz kevesebb, viszont nem növekszik olyan mértékben, amennyire szeretnék.

Elkövetők

A szellemitulajdon-jogokat sértő deliktumokat a vizsgált időszakban az összes ismertté vált bűnelkövető kb. egy százaléka valósította meg.

2002 és 2008 között átlagosan évente ezerkétszázán valósítottak meg szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekményt. 2002 és 2004 között jelentősen csökkent az elkövetők száma, majd 2006-ig nőtt, míg az utolsó évben újra kevesebben követték el ezeket a deliktumokat. (2009-ben a bázisév adataihoz képest hét százalékkal kevesebb elkövető volt, számuk 1132-ről 1050-re csökkent.) A vizsgált időszakban az elkövetők kb. négyötöde sértette meg a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogokat.

A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények elkövetőinek átlagosan 16 százaléka *az áru hamis megjelölését*, míg egy-egy százaléuk *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszását, iparjogvédelmi jogok megsértését* követte el 2002 és 2009 között.

Míg az összes szellemitulajdon-jogot sértő bűncselekményt megvalósítók száma hét százalékkal csökkent a vizsgált időszakban: a Btk. 329/A §-t megvalósítóké 14 százalékkal csökkent. Ezzel egy időben az *áru hamis megjelölését* elkövetőké 16 százalékkal nőtt 2009-re a bázisévhez képest, a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó*

jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszását megvalósítóké viszont *megháromszorozódott* (9-ről 28-ra). (A nyers számok alapján a Btk. 329/B §-ba ütköző deliktumot elkövetők száma nem jelentős, azonban a trend mindenképpen jelzésértékű.) Míg 2002-ben egy elkövetőre átlagosan 16 szellemi tulajdon-jogokat sértő deliktum jutott, 2009-re ez csaknem duplájára, harmincra növekedett.

A nemek megoszlása alapján elmondható: ezeket a cselekményeket jellemzően férfiak valósítják meg. Ezen az sem változtat, hogy a férfi elkövetők száma csökkent, a nőké emelkedett. 2002-höz képest 2008-ra a külföldi férfiak és nők száma duplájára nőtt: ők jellemzően a Btk. 296. §-ában meghatározott *áru hamis megjelölésének* büntettét valósították meg. A külföldiek között a legtöbb 2002-ben 30 *vietnami* és 17 *kínai* állampolgárságú elkövető volt. 2008-ra a *vietnamiak* száma 115-re emelkedett, a *kínaiaké* 14-re csökkent.

2002 és 2009 között az adatok alapján azt mondhatjuk: míg az elkövetők száma csökkent, az általuk megvalósított cselekményeké nőtt. Az elkövetőkre vonatkozó (hiányos) adatokból, az internet elterjedtségéből következően nagyon nehéz egy adott csoportot meghatározni: ami bizonyos, a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértéséhez szükséges valamiféle képzettség, némi anyagi háttér, amely lehetővé teszi a számítógép, az audioeszközök beszerzését.

A bűncselekmények számának alakulása összefügghet a nyomozó hatóság aktivitásával is: egyes vélemények szerint ezek az ügyek mesterséges, kreált esetek, és a kiváló felderítési mutató, a rendőrség munkájának sikerességét hivatottak bizonyítani. Erre enged következtetni az is, hogy a pénzügyi források elapadása miatt év végére csökken a nyomozó hatóságok aktivitása.

A kriminálstatisztikai adatok elemzése nehézségekbe ütközött, számos esetben semmilyen adat nem állt rendelkezésre, pedig az egyes deliktumok jellemzőinek feltárásához elengedhetetlen lett volna. A szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekményeket, illetve az ezen ügyekben történt eljárásokat a rendelkezésre álló statisztika csak felületesen mutatja meg, részletesebben az iratelemzéskor kapott adatok adtak tájékoztatást.

A legfontosabb minden bűncselekmény esetében az, hogy a gyökerénél megragadva hogyan lehetne megelőzni a problémát. A szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények esetében nagy különbségek mutatkoznak: a Btk. 296. §-ba ütköző *áru hamis megjelölése* elkülönül a többi cselekménytől, az eljáró hatóságtól kezdve a deliktum egyéb jellemzőiig. De a Btk. 329. §-ában meghatározott cselekmények sem mutatnak egységes képet: a *bitorlás*, valamint a *jogkezelési adat meghamisítása* (Btk. 329/C §) nagyon kis számban fordul elő. Az *iparjogvédelmi jogok megsértése* (Btk. 329/D §), valamint a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító*

műszaki intézkedés kijátszása (Btk. 329/B §) a vizsgált időszakban hullámszó mértékben fordult elő. A legnagyobb eltérés a *szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése* (Btk. 329/A §) deliktum esetében van: idesorolhatók a nehezen körvonalazható és tetten érhető online jogsértések, letöltések is. Ezek megelőzésére mindenképpen egységes, a közös jogkezelő szervezetek *HENT által vezetett* fellépése lenne szükséges, hiszen, ahogy a Bodó–Lakatos szerzőpáros írja: „*az online kalózkodás hátterében a piaci kínálat elégtelensége, valamilyen diszfunkciója áll*”⁸.

A VIZSGÁLT BŰNÜGYEK ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A következőkben – amint azt a kutatás módszertanáról írtakban már kifejtettük – a hét főügyészségről beszerzett kétszáz, 1998-ban regisztrált és jogerősen befejezett, alapadatbázisunkba felvett bűnügyre, az azokban szereplő cselekményekre, elkövetőkre és sértettekre vonatkozó adatokat ismertetjük. Az egyes bűncselekmények szerint a kétszázból 170 ügyben a Btk. 329/A §, húszban a 296. §, kilencben a 329/B §, egy esetben pedig a 329/D § valósult meg. A megjelölt kritériumoknak megfelelő, a Btk. 329. §-át és 329/C §-át kimerítő ügy nem volt, e bűncselekmények rendkívül ritkán fordulnak elő, gyakorlati jelentőségük egészen csekély (2002 és 2008 között bitorlás 23, jogkezelési adat meghamisítása pedig mindössze két esetben vált ismertté).

A bűnügyek jellemzői

A vizsgált ügyekben a nyomozások 73 százalékát a rendőrség (48 különböző rendőrkapitányság), 27 százalékát pedig a vám- és pénzügyőrség (nyolc nyomozóhivatal) szervei folytatták le. A büntetőeljárás ügyészségi szakasza 12 fővárosi kerületi, valamint 30 vidéki városi ügyészségen, az elsőfokú bírósági szakasz pedig 5 budapesti kerületi és 29 vidéki városi bíróságon folyt. Másodfokú bírósági eljárásra meglehetősen ritkán, csupán 9 ügyben (3 fővárosi, 6 vidéki) volt szükség.

Az eljárások 30 százaléka a vám- és pénzügyőrség, 27 százaléka a rendőrség észlelése alapján indult, míg 12 százalékban a sértett, 31-ben pedig egyéb személy tett feljelentést, bejelentést. Nem ritka, hogy teljesen más jellegű feljelentés miatt indul meg a nyomozás, és az ennek során lefolytatott házkutatáskor bukkannak a nyomozók szellemi tulajdon-jogot sértő illegális tevékenység nyomaira, amelyet lefoglalás szokott követni.

⁸ Bodó B. – Lakatos Z.: A filmek online feketepiaci és a moziforgalmazás. Kulturális alkotások magyarországi online kalózközönségének empirikus vizsgálata, 2009. november. Kézirat, http://www.warsystems.hu/p2p_study/bodo_lakatos_mozis_es_fajlcseres_20091203.pdf

A nyomozások lefolytatására 2002 és 2008 között került sor, az esetek 84 százalékában ez 2008-ban történt meg. Időtartamuk 17 százalékban két hónapnál nem volt hosszabb, az egy éven túli nyomozások 9 százalékot képviseltek. Megjegyezzük, hogy a nyomozás határidejét – halaszthatatlan nyomozási cselekmény elvégzése esetén, amire a vizsgált ügyekben nagyon gyakran volt példa – ennek, és nem a nyomozás elrendelésének időpontjától kell számítani. Ezzel kapcsolatban esetenként törvénytörő gyakorlattal találkoztunk, amelyre időnként ügyészségi átirat is felhívta a nyomozó hatóságok figyelmét.

Az ügyészi szak tartama az esetek 38 százalékában nem lépte túl a harminc, 75 százalékában a hatvan napot. A bírósági szak jogerősen harminc napon belül 19 százalékban ért véget, hatvan napon belül 38 százalékban, míg az ügyek 11 százaléka egy évnél hosszabb ideig tartott a bíróságokon.

Büntetőeljárásai szempontból a vizsgált ügykör egyik legtipikusabb vonása, hogy kimagasló, kilencvenszázalékos arányban került sor szakértő kirendelésére, aki leggyakrabban (64 százalékban, a Btk. 329/A § esetén 69 százalékban) igazságügyi informatikai szakértő volt. E fajsúlyos kérdés problémakörével a későbbiekben részletesen foglalkozunk, ezért itt csak annyit jegyzünk meg, hogy a szakértő tevékenységének kimagasló dominanciája jellemzi a megismert büntetőeljárások túlnyomó többségét, az eljárások érdemi kimenetele, időtartama és költségigénye szempontjából egyaránt.

A szellemi tulajdon-jogot sértő bűncselekmények különlegességének tekinthető, hogy a bűnhalmazati szabályok értelmében egy-egy elkövető jellemzően sok rendbeli bűncselekményt követ el, mivel a rendbeliséget általában a sértettek (fő szabályként a jogtulajdonosok) száma alapján állapítják meg. Ennek következtében viszonylag kevés bűnelkövetőre nagyon sok bűncselekmény jut. A 2008-ban ismertté vált 891 szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogsértést megvalósító elkövető például 33 521 bűncselekményt követett el, így 37,6 bűncselekmény jutott egy elkövetőre. Hasonló tendencia legfeljebb a tiltott pornográf visszaélés esetén figyelhető meg, de jó kisebb volumennel és aránnyal, mivel 2008-ban a 92 efféle bűncselekményt elkövető 1846 cselekményt hajtott végre, ami elkövetőnként húsz deliktum. A bázismintánkul szolgáló kétszáz ügyben a 242 sértett összesen 9469 rendbeli szellemi tulajdont sértő bűncselekményt valósított meg.

A kérdéskör egyik neuralgikus pontja a felmerülő elkövetési érték, illetve vagyoni hátrány kérdése és annak mértéke, amelynek elméleti aspektusaival a későbbiekben külön foglalkozunk. Itt megemlítjük, hogy vizsgálati mintánkban a bűnügyi iratokban kimutatott vagyoni hátrány összege 285 173 745 forint. Leggyakoribb a kétszáz ezer forintot meghaladó, de kétmillió forintot meg nem haladó

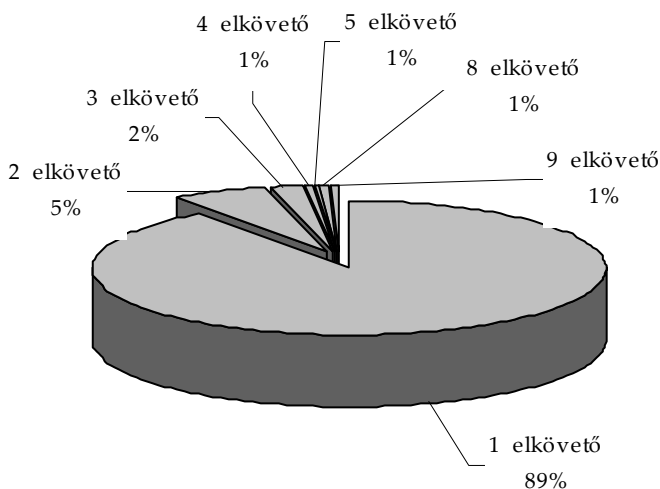
büntetőjogilag úgynevezett nagyobb kár, ez a cselekmények 45 százalékában fordult elő. Kármegtérülésre 11 ügyben került sor (5 százalék). A megtérülés összege összesen 1 282 175 forint volt, ami elenyésző összegnek tekinthető az okozott vagyoni hátrányhoz képest.

Az elkövetők jellemzői

Az alapadatbázist jelentő kétszáz ügyben 242 elkövető szerepelt. Tipikusnak az egy ügy–egy elkövető felállás tekinthető, ez volt jellemző az ügyek kilencven százalékára (2. számú ábra).

Megjegyzendő, hogy előfordult néhány olyan ügy, ahol az elkövető, többnyire az interneten és hirdetési újságokban árulva illegális szoftvereket, DVD-ket, több tucat, esetenként több száz vásárlóval is kapcsolatba került, akiket először tanúként, majd gyanúsítottként hallgattak ki, de velük szemben szinte mindig még nyomozati szakban megrovással zárult az ügy.

2. számú ábra
Az egy ügyben szereplő elkövetők száma (N = 200)

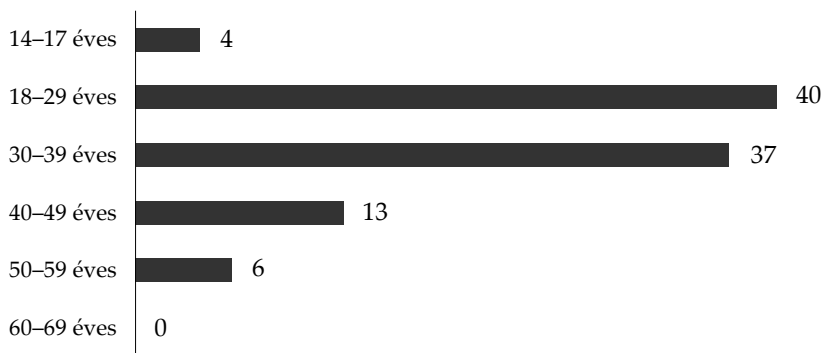
Az elkövetők 92 százaléka (222 fő) cselekményét tettesi minőségben hajtotta végre. Kilenc terheltet társtettesként, nyolcat felbujtóként, egyet pedig bűnsegédként vontak felelősségre.

Az elkövetők 11 százaléka cselekményét jogi személy tevékenységi körében valósította meg.

Az elkövetők 79 százaléka férfi, 21 százaléka nő volt, ez intenzívebb női részvételt mutat, mint a 2008-ban ismertté vált összes bűnelkövető esetén (84 és 16 százalék). Az áru hamis megjelölése bűncselekménynél vizsgálati mintánkban alig marad el a nők aránya (11 terhelt, 48 százalék) a férfiakétól (12 terhelt, 52 százalék), mivel itt a tipikus elkövetői magatartás piaci, üzleti, vásári értékesítést valósít meg, amit gyakran nők folytatnak.

A tettesek életkori megoszlását tekintve (3. számú ábra) a legaktívabb a 18–29 (40 százalék) és a 30–39 (37 százalék) közötti korosztály, csaknem azonos mértékben. A fiatalok elkövetők száma meglehetősen csekély (4 százalék).

3. számú ábra
Az elkövetők életkor szerinti megoszlása (N = 241) (%)

Állampolgárságukat tekintve 213-an magyarok (88 százalék), 29-en pedig külföldiek (12 százalék) voltak. Az áru hamis megjelölésénél viszont fordított arányt tapasztaltunk: a terhelték 87 százaléka külföldi volt. A külföldiek között legnagyobb hányadban a vietnamiak fordultak elő (55 százalék), őket a románok (21 százalék), majd a kínaiak (14 százalék) követik. Rajtuk kívül volt egy-egy afgán, török és ukrán terhelt is.

Családi állapotuk szerint a legtöbben egyedülállók (nőtlenek/hajadonok) voltak (44 százalék), a házasok 31, az élettársi kapcsolatban élők pedig 11 százalékot képviseltek.

Vizsgálati mintánk is megerősíti azt a megállapítást, miszerint a szellemi tulajdonjogokat sértő cselekmények elkövetői tipikusan középiskolai végzettségűek.⁹ Adat-

⁹ Windt Sz. – Szabó I.: A szellemi tulajdonjogokat sértő bűncselekmények vizsgálata – kriminálstatisztikai elemzés. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2010, Kézirat, 40. o.

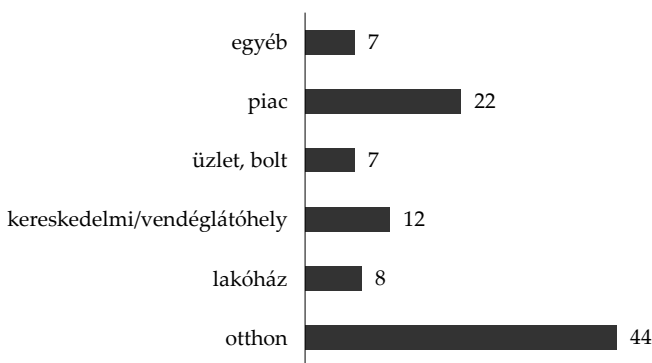
bázisunkban arányuk 31 százalék, míg nyolc általánost 25, szakmunkásképző iskolát 24, főiskolát, egyetemet 9 százalékuk végzett.

A terheltek 36 százaléka nem dolgozott, 18 százalékuk teljesen vagyontalan volt. Foglalkozásuk szerint a legtöbben alkalmazottak voltak (22 százalék), a tanuló aránya 10 százalék.

Az elkövetők 32 százaléka Budapesten, 16 százaléka Somogy, 15 százaléka pedig Borsod-Abaúj-Zemplén megyében lakott. A település jellegét tekintve 32 százalékuk a fővárosban, 18 százalékuk megyeszékhelyen, 25 százalékuk egyéb városban, 25 százalékuk pedig községben élt. Lakóhelyük 64 százalékban azonos volt az elkövetés helyével.

A tettesek cselekményüket legtöbbször az otthonukban valósították meg (44 százalék), ami főként a számítógéppel elkövetett magatartásokra utal. Gyakran piacok az elkövetés színhelyei (22 százalék), sokszor itt valósul meg az illegális szellemi termékek terjesztése. E tekintetben kiemelkedik a józsefvárosi piac, amely az illegális, hamis termékek árusításának közismert helye (4. számú ábra).

4. számú ábra
A konkrét elkövetési hely (N = 242) (%)

A büntetőeljárás során az elkövetők mindössze két százaléka volt előzetes le-tartóztatásban. A szellemitulajdon-jogokat megsértők között sokkal több az első büntényes, mint általában, mivel 21 százalékuk még nem volt büntetve. Kilenc százalékuk követett már el hasonló jellegű bűncselekményt, három százalékukat ítélték már végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre.

A cselekmények elbírálásánál nagyon gyakori a tárgyalás mellőzésével történő ítélezés: a terheltek 48 százalékát így módon vonta felelősségre a bíróság.

Az elkövetők védekezése legtöbbször arra irányult, hogy ők miért nem tartják jogellenesnek cselekedetüket. Erre nézve, íme, néhány eset:

A vádlott 159 db szerzői jogi védelem alatt álló „Csőrike”, „Mickey Mouse” és „Tom & Jerry” mesefigurákkal ellátott ruházati cikket szerzett meg, melyeket a józsefvárosi piac területén az általa bérelt pavilonban tartott értékesítés céljából. A vietnami állampolgárságú vádlott vallomásából: „Elismerem, hogy hibáztam, de úgy gondoltam, hogy ezek az áruk nem ugyanolyanok, mint a hamis Adidas, Nike vagy hasonló termékek.”¹⁰

A török állampolgárságú vádlott a lefoglalt ruhaneművel kapcsolatban előadta, hogy az azokon feltüntetett márkajelzésekről még soha nem hallott, nem tudott arról, hogy ezek a márkák Magyarországon védettek. „Számomra a márka az Adidas és a Saxoo” – közölte. (Az ügyben szereplő márkák: Emporio Armani, Dolce & Gabbana, Roberto Cavalli, Versace, Burberry.) A másodfokú ítéletből: „A szándékos elkövetés aggálytalan megállapíthatóságát jól jelzi az is, hogy a pavilonból lefoglalásra kerültek szabálysértési értékhatárt meg nem haladó – többek között – Saxoo márkajelzésű hamis termékek is, mely márkajelzésről a vádlott is úgy nyilatkozott, hogy »számomra a márka az Adidas és a Saxoo«”.¹¹

Egy másik ügy gyanúsítottjának vallomása: „Az ellenőrzést megelőző napon egy számomra ismeretlen külföldi, európai arcú férfi jött hozzám a pavilonba, és ezt az árut megvételre ajánlotta. Ez a férfi egy darab ruha együttest mutatott, és úgy emlékszem, hogy azon nem volt felirat. [...] Az árut rögtön készpénzben fizettem. Én kértem számlát, de a férfi azt mondta, hogy nem ad, mert az árut olcsón adta el nekem. [...] Azt tudom, hogy Nike, Adidas, vagy ehhez hasonló termékeket nem szabad árusítani, de azt nem tudtam, hogy a Mercedes Benz feliratú ruhák is védettek. Amikor a járőrök megjelentek, én nem futottam el, mivel nem volt semmi titkolnivalóm.”¹²

A gyanúsítottak szinte soha nem mondják meg, hogy kitől szereztek be az illegális árut, általában olyan személyleírást adnak, amely e téren nem segíti a nyomozást.

A terheltekkel szemben alkalmazott szankciókat szemlélve egyértelmű a pénzbüntetés elsődleges szerepe (55 százalék). Ezt követik az önállóan alkalmazott mellékbüntetések, intézkedések (26 százalék), ami gyakorlatilag próbára bocsátásokat jelent. A szabadságvesztések aránya 16 százalék, végrehajtandó szabadságvesztésre csak három elkövetőt ítélték (1. számú táblázat). Ilyen ítéletek kiszabására még

¹⁰ Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség 477/2008. sz.

¹¹ Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség 578/2008. sz.

¹² Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség 4719/2008. sz.

a legnagyobb tárgyi súlyú ügyekben sem kerül sor, ezt csak az elkövető személyi körülményei, bűnözői előélete indukálja esetenként.

1. számú táblázat

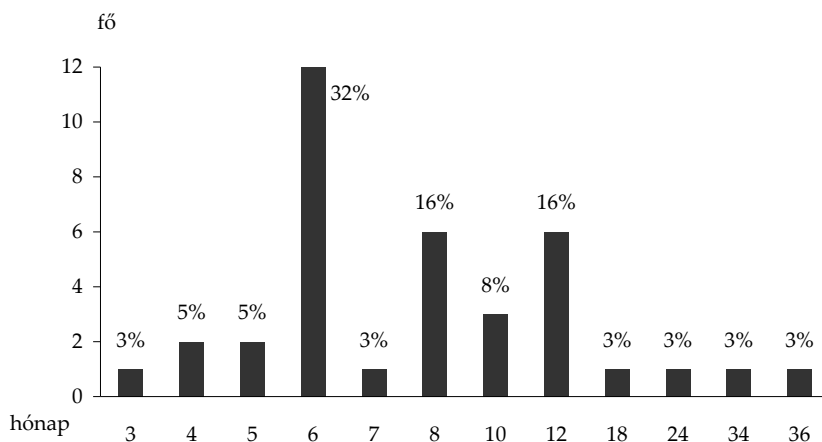
A kiszabott büntetések, alkalmazott intézkedések megoszlása (N = 227)

Büntetés típusa	Megoszlása (%)
megszüntetés, ügyészi megrovás	2
végrehajtandó szabadságvesztés	1
felfüggesztett szabadságvesztés	15
önállóan alkalmazott mellékbüntetés, intézkedés	26
pénzbüntetés	55
közérdekű munka	1

A 37 elítélttel szemben kiszabott szabadságvesztés-büntetések tartama három hónap és három év között változott, a bíróságok legszívesebben a hathavi börtön-büntetést alkalmazták (32 százalékban), majd a nyolchavit és az egyévit (16-16 százalék). Egy éven túli szabadságvesztés-büntetésre mindössze négy esetben került sor (5. számú ábra).

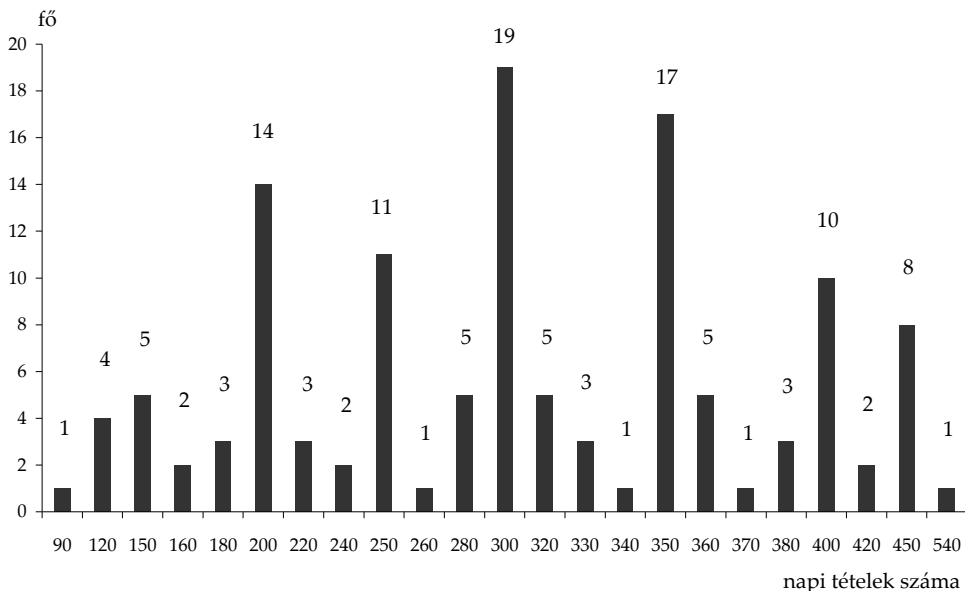
5. számú ábra

A szabadságvesztés tartama (N = 37)

A pénzbüntetések napi tételeinek száma 90 és 540 között változott, egy esetben elérve a törvényi maximumot. A bíróságok legszívesebben a 300-as (15 százalék) és a 350-es (14 százalék) napi tételszámot választották (6. számú ábra).

6. számú ábra
A kiszabott pénzbüntetések napi tételeinek száma a pénzbüntetésre ítélték száma alapján (N = 126)

Az egynapi tétel összege száz és ezeröttszáz forint között változott, ami azt jelenti, hogy – az időközben megváltozott szabályozás folytán – még a legnagyobb összeg sem érte el a jelenleg hatályos kétezer-öttszáz forintos törvényi minimum közelét sem. Ez előrebocsátja, hogy a (pénz)büntetés-kiszabás terén jelentős módosulások várhatók. A pénzbüntetések összege (napi tételek száma x egynapi tétel összege) 22 500 és 525 ezer forint között változott, a leggyakoribb a kilencvenezres összeg volt, kilenc esetben. Pénzbüntetések kiszabására többször munkanélküli, rendkívül rossz anyagi körülmények között élő, illetve olyan személyekkel szemben is sor került, akiknek jövedelmi, anyagi helyzetéről nem volt a bíróságnak adata (nyomozati jegyzőkönyv nem tartalmazta, és tárgyalás mellőzésével történő eljárás volt).

A közérdekűmunka-büntetés gyakorlatilag alig játszik szerepet, csupán két elkövető esetében alkalmazták húsz, illetve huszonöt napi tartammal.

A szakértők kirendelése mellett az elkobzások alkalmazása is jellegzetes meghatározója a vizsgált büntetőeljárásoknak, hiszen az elkövetők 86 százalékával szemben került sor erre az intézkedésre. Leggyakrabban CD-k, DVD-k, merevlemezek és ruhaneműk lefoglalására, majd elkobzására került sor.

Ugyancsak az elemzett ügyek tipikus vonása a magas bűnügyi költség, amelynek túlnyomó része általában a szakértői díjból áll. A bűnügyi költség összege gyakorta magasabb a megállapított pénzbüntetésnél, nemegyszer több százezer forint, sőt esetenként milliós nagyságrendű. Úgy tűnik, az elkövetők számára sokszor súlyosabb „büntetésnek” tekinthető az elkobzás és a bűnügyi költség megfizetése, mint a valódi kiszabott büntetés.

Kétségtelen, hogy a Be. 338. § (4) bekezdése alapján a bíróság a bűncselekmény súlyához képest aránytalanul nagy bűnügyi költség egy részének megfizetése alól a vádlottat mentesítheti.

Elő is fordult néhány ilyen jellegű eset, például amikor a bűnügyi költség jelentős részét a bíróság az államra terhelte, és a vádlott csak 22 627 forintot volt köteles megfizetni, további százötvenezer forintot pedig az állam. Erre vonatkozó egységes joggyakorlatot azonban nem sikerült felfedeznünk.

A sértettekre vonatkozó adatok

A sértettekre vonatkozó adatok a leghiányosabbak és a legkevésbé értékelhetők. Az ügytípus jellemzője ugyanis, hogy szinte alig fordul elő magánszemély sértett (két százalék), hiszen a szerzőijog-sértéseknél a jogtulajdonost, de az áru hamis megjelölésénél sem a vásárlót, hanem a versenytársat kell sértettnek tekinteni.

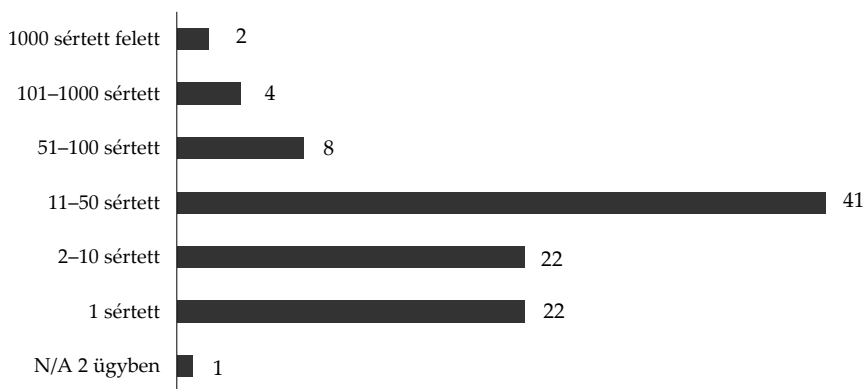
Több helyen eltérő jogalkalmazási gyakorlatot találtunk arra nézve, hogy a hatóságok kitartanak a bűncselekmény sértettjének. E kérdéskör elméleti vetületeit külön vizsgáljuk.

Többnyire szakértői feladat a szerzői jogi jogosultak, ezáltal a sértettek, illetve képviselőik személyének megállapítása. Az egyik kerületi vezető ügyész átirata a Vám- és Pénzügyőrség Közép-magyarországi Regionális Nyomozó Hivatala részére például a következőket tartalmazta: *„A nyomozati iratok áttanulmányozása során megállapítottam, hogy az X. Y. igazságügyi szakértő által elkészített szakvélemény nem tartalmazza a szerzői jogi jogosultak magyarországi képviselőjének nevét és értesítési címét, ily módon a sértettek jogi képviselőjének értesítése a vádemelésről nem lehetséges. Kérem, hogy a továbbiakban a hasonló jellegű ügyekben a szakértő kirendeléséről hozott határozatokban szíveskedjék a szakértők számára feladatként meghatározni, hogy jelöljék meg a szerzői jogi jogosultak képviselőjét és elérhetőségét is.”*¹³

Az elemzett ügyek 78 százalékának egynél több sértettje volt, leggyakrabban 11 és 50 között volt a sértettek száma (az ügyek 42 százalékában) (7. számú ábra).

¹³ Budapesti VIII. Kerületi Ügyészség 477/2008. sz.

7. számú ábra
Egy ügyben szereplő sértettek száma (N = 2006) (%)

Nem vitás, nagyon sokszor nagy nehézséget okoz a nyomozó hatóságoknak a sértettek kilétének megállapítása, a velük való kapcsolattartás, ezért az gyakran elmarad. A bizonyítási folyamatban általában ennek különösebb jelentőségét nem látják, a sértettek kihallgatására sok esetben nem kerül sor. Ezért nem véletlen, hogy az ügyek 41 százalékában az eljáró hatóságok nem értesítették a sértetteket, nyolc százalékában pedig csak egy részüket.

Az ismert jogkezelő szervezetekkel, képviseleti joggal felruházott ügyvédi irodákkal viszonylag kialakult egyfajta mechanikusnak tűnő kapcsolattartás, magyarországi képviselővel nem bíró külföldi jogtulajdonos cégek esetén azonban ez gyakorlatilag megoldatlan. (Ritka kivételként olyan esettel is találkoztunk, amikor a nyomozó hatóság megkereste az SBG&K Szabadalmi és Ügyvédi Irodát, hogy kíván-e előterjeszteni polgári jogi igényt [Microsoft 11 100 forintos vagyoni hátránya esetén].)¹⁴

A sértettek részéről azt tapasztaltuk, hogy az ügyek 36 százalékában történt olyan mozzanat, amely arra utalt, hogy legalább valamelyik sértett gyakorolta eljárási jogait (feljelentést, panaszt tett, pótmagánvádlóként fellépett stb.).

AZ EMPIRIKUS VIZSGÁLAT KIEMELT KÉRDÉSEI ÉS MEGÁLLAPÍTÁSAI

A szellemi tulajdon-jogok védelmének büntetőjogi és kriminalisztikai eszközeire összpontosítva elsőként a büntetőjogi tényállásokat elemeztük abból a szempontból, hogy a jogalkotó mely értékek és jogi tárgyak védelmét helyezte előtérbe, és ennek

¹⁴ Nagykanizsai Városi Ügyészség, 620/2009. sz.

érdekében milyen törvényi tényállásokat alkotott. Az empirikus vizsgálat egyik fő kérdése az volt, hogy a gyakorlatban mennyire egyértelmű ezeknek a tényállásoknak az alkalmazása, az elkövetési magatartások megítélése. Ezt követte annak elemzése, hogy hogyan, milyen hatékonyan sikerül felderíteni, bizonyítani, elbírálni ezeket a cselekményeket. Utóbbi szempontrendszer a büntetőeljárás-jog, ezen belül a bizonyítási jog, valamint a kriminalisztika oldaláról közelíti meg a kérdést. Ennek megfelelően építettük fel kérdőívünket, azzal a hipotézissel, hogy mindezek alapján végül kirajzolódik majd egy kép arról, mennyire hatékony ezen a területen a büntetőjogi eszközrendszer a szabályozástól egészen a jogalkalmazásig.

Büntető anyagi jogi megközelítés

Az empirikus vizsgálat eredményei alapján a vizsgált törvényi tényállásokon belül a következő elkövetési magatartások voltak jellemzők:

1. Áru hamisítása típusú ügyek (Btk. 296. §, 329/D §)

Ebbe a körbe tartoznak az áru előállításával, valamint a megszerzésével és forgalomba hozatalával kapcsolatos cselekmények.

- Áru előállítása jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel, elnevezéssel stb.
- Jellegzetes áru megszerzése, forgalomba hozatala.

2. A szerzői jogok megsértésének típusai (Btk. 329/A §)

Ez a bűncselekményi kör volt természetesen a legtágabb a szerzői művek és az azokhoz kapcsolódó szerzői jogok sokfélesége miatt.

- Nyilvános előadáshoz kapcsolódó jogdíjfizetési kötelezettség elmulasztása (üzlethelyiségekben, szórakozóhelyeken történő zeneszolgáltatás rádióról, esetleg zenegépről).
- Szellemi alkotások – elsősorban szoftver, zenemű, filmalkotás stb. – saját célra történő felhasználása (zeneszámok, filmek, játékok letöltése saját használatra; programok illegális telepítése saját számítógépre).
- Szellemi alkotások terjesztése (jellemzően filmek, játékok letöltése az internetről, ezek többszörözése értékesítés céljából – értékesítés az interneten keresztül vagy piacon).
- Szellemi alkotások hozzáférhetővé tétele (fájlcserre).

3. A szerzői vagy szerzői jogokhoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása (Btk. 329/B §)

- Szoftverek védelmének kijátszása.

- Átalakított játékkonzolokhoz kapcsolódó jogértelmezési kérdések.
- Kábelszolgáltatók kódolt adásának vétele a védelmi berendezés megkerülésével.

Az „áru hamisítása” típusú ügyek

Az e körbe tartozó cselekmények „az áru előállítása és forgalomba hozatala során előforduló – igazgatási normát vagy magánjogi megállapodást sértő – magatartások”, ahol a sérelem valamiféle szellemi tulajdon-jog megsértésében nyilvánul meg.¹⁵ Az elkövetési magatartások a szellemi tulajdon-jog sérelmének több fázisát ölelik fel, az áru előállításától a forgalomba hozataláig. Részben ez határozza meg a minősítést, másrészt a cselekménykört szankcionáló három tényállás három különböző jogi tárgyat véd, illetve némileg eltérő környezetben történő elkövetést határoz meg bűncselekményként. Ezek közül jellemzően magát a hamisítást, a megtévesztő jellemzőkkel ellátott áru előállítását, létrehozását taglalja az áru hamis megjelölésének büntette (Btk. 296. § 1. fordulata), valamint az iparjogvédelmi jogok megsértése (Btk. 329/D §). Ettől markánsan elkülöníthető a már meglévő „hamisítvány” megszerzése, tartása, forgalomba hozatala (Btk. 296. § 2. fordulata). A vizsgált ügyek között a korábban már létrehozott hamis termékek forgalmazásával kapcsolatos elkövetési magatartások voltak jellemzők. Az elkövetési tárgy az ügyek felében ruhanemű volt, a másik felében több alkalommal előfordultak szerszámgépek, EUR raklapok. Ezzel az ügycsoporttal kapcsolatban elsősorban minősítési problémák merültek fel. Az ügyek feldolgozása során az elkövetési magatartások megítélésének és a minősítés indokolásának igen széles spektrumát tapasztaltuk. Az elhatárolás főbb pontjai a szakirodalom¹⁶ alapján a következők.

Egyértelműen a Btk. 296. §-ába ütköző áru hamis megjelölése büntette valósul meg akkor, ha az áru utánzása nem iparjogvédelmi jog sérelmével, vagyis nem iparjogvédelmi oltalom, például védjegyoltalom alatt álló tárgy használatával történik. (Százézer forintos értéket meg nem haladó áru esetén áru hamis megjelölése szabálysértés állapítható meg.) A Btk. 329/D §-ába ütköző iparjogvédelmi jogok megsértésének minősül a cselekmény, ha azt nem áru utánzása, hanem például védjegy dekorációs elemként történő feltüntetése valósítja meg. Ha az áru utánzása iparjogvédelmi jog jogosulatlan használatával történik, tulajdonképpen mindkét bűncselekmény megvalósul. Kérdés, hogy ezek milyen viszonyban vannak egymással, melyiket kell megállapítani.

¹⁵ Legfőbb Ügyészség KF. 6062/10-II. sz. körlevél.

¹⁶ Tóth M.: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2002, 213–215. o.

Tóth Mihály véleménye szerint¹⁷ az iparjogvédelmi jogok megsértése büntetőjogi rendszerbeli elhelyezése, vétségi mivolta miatt sem tekinthető speciálisnak az áru hamis megjelölése büntettséghez képest. Ennélfogva nem jó megoldás az, hogy az iparjogvédelmi oltalom alatt álló tárgy sérelme esetén a 329/D §-t állapítják meg, ennek hiánya esetén a 296. §-t. Sokkal inkább megfelelő a két bűncselekmény halmazatban történő megállapítása, ha az áru értéke meghaladja a százezer forintot. A halmazatban értékelik a két bűncselekmény különböző védett jogi tárgyát, sértettjét és elkövetési magatartását.

Gyakran felmerül továbbá az ilyen típusú, áru hamisításával kapcsolatos ügyeknél a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése (329/A §) megállapíthatóságának lehetősége is. Itt a jellegzetességet megtestesítő karakterhez mint művészeti alkotáshoz fűződő szerzői jog megsértéséről van szó. A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 16. § (3) bekezdése szerint a szerzőt megilleti a műben szereplő jellegzetes és eredeti alak kereskedelmi hasznosításának és az ilyen hasznosítás engedélyezésének a kizárólagos joga. A 16. § (6) bekezdése értelmében az arra jogosulttól kapott engedély hiányában a felhasználás jogosulatlan.

Hivatkozott iránymutatásában a Legfőbb Ügyészség kifejtette, hogy „*ha az áru hamis megjelölésének elkövetési tárgyán olyan jellegzetes figurákat használnak fel jogosulatlanul, amelyek [...] szerzői jogi oltalom alá esnek, [...] az elkövető kimeríti a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének törvényi tényállását is*”¹⁸. Tehát a két bűncselekmény a valóságos heterogén alaki halmazatban állhat, tekintettel arra, hogy a tényállások eltérő jogi tárgyat védenek.

A gyakorlatban előfordult, hogy ilyen esetben csak az egyik tényállás szerint minősítette a cselekményt a jogalkalmazó. Például az iratok alapján is védjegyként kezelt mesefigurákkal díszített, engedély, hozzájárulás nélkül előállított termékek forgalmazása esetén csak a szerzői jog megsértését értékelte, az áru hamis megjelölését nem.¹⁹

A szellemi alkotások terjesztésével kapcsolatos problémakör

A szerzői jogról szóló törvény hatálya

Az Sztj. területi hatályát a 2. §-ában rendezi. A törvény hatálya ennek értelmében az először külföldön nyilvánosságra került művekre csak akkor terjed ki, ha a szerző

¹⁷ Uo.

¹⁸ Legfőbb Ügyészség KF. 6062/10-II. sz. körlevél.

¹⁹ Például: Siófoki Városi Bíróság 4. Bk.137/2008/2.; PKKB 23.B.VIII.24.974/2009/14.; PKKB 12. Bk.VIII.40.760/2009/2.

magyar állampolgár (függetlenül a nyilvánosságra hozatal helyétől), vagy ha a szerzőt nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján a védelem megilleti. Ebből az is következik egyúttal, hogy azok a művek, amelyeket először Magyarországon hoztak nyilvánosságra, a szerző honosságától függetlenül a törvény hatálya alá tartoznak.

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága a 166/2009. számú ügyben a területi hatály értelmezésével kapcsolatban kimondta, hogy *„ha a szerző külföldi és műve először külföldön került nyilvánosságra (tehát a mű származása külföldi állam), akkor az Szjt. alkalmazhatóságának körülményei körütekintően vizsgálandóak. A sértettek megnevezéséből nem állapítható meg, hogy adott sértett jogtulajdonos magyar vagy külföldi, sem az hogy az adott szoftvernek mi a származási állama, először hol hozták nyilvánosságra, (ami nem azonos a felhasználással, terjesztéssel) és ennél fogva az sem, hogy a származási állam a hivatkozott nemzetközi egyezménynek a részese-e. Önmagában az, hogy kötött felhasználású szoftverről van szó, még nem jelenti azt, hogy az a Szjt. hatálya alá tartozik. Viszonyosság kérdésében 8002/2008 IRM tájékoztató, illetve e tárgyban szakértelemmel rendelkező személy igénybevétele szükséges.”*

Ebből következik, hogy a büntetőeljárás során minden esetben tisztázni kell az adott szerzői mű nyilvánosságra hozatalának a helyét (a mű származási országa) vagy azt, hogy milyen honosságú az alkotás szerzője (a szerzői jogok alanya). Ezek ismeretében dönthető el csupán, hogy az adott szerzői mű az Szjt. hatálya alá tartozik-e, vagy sem.

A terjesztéssel kapcsolatos cselekmények jogértelmezési problémái

A terjesztéssel megvalósuló szerzői jogi jogsértések nyomán induló bűnügyek nagy részét tették ki azok a cselekmények, amelyek tipikusan valamilyen engedély nélkül többszörözött hangfelvételek, filmalkotások értékesítésében nyilvánultak meg, akár valós, akár virtuális piactérben. Az ügyek e csoportja eltérő joggyakorlatot eredményezett.

Eltérés volt a bíróságok között a bűncselekmények minősítésében egyrészt az üzletszerű magatartás megállapíthatóságát illetően, másrészt pedig abban, hogy a Btk. 329/A § (1) bekezdés első vagy második fordulata alapján ítélik meg az adott cselekményt.

Annak ellenére, hogy a történeti tényállások között nem volt lényeges különbség, a vizsgált esetcsoportnál a Btk. 329/A § (1) bek. szerinti bűncselekmény²⁰,

²⁰ Például: PKKB 13.Bk. VIII. 43.922/2009/2 (filmalkotás, hangfelvétel); PKKB 13.Bk. VIII. 42.765/2008/2; PKKB 12. Bk. VIII. 44.950/2008/2 (filmalkotás, hangfelvétel).

illetve a Btk. 329/A (1) bekezdés második fordulataiba ütköző és a (2) bekezdés b) pontja szerint minősülő bűncselekmény²¹ megállapítására is sor került.²²

A szerzőt megillető vagyoni jogok magukban foglalják a mű felhasználásáért járó díjazást is. A hivatkozott szerzői jogi törvény 16. §-ának (5) bekezdése szerint a szerzőt a mű felhasználásáért illeti meg díjazás. A bűncselekmény törvényi tényállásának és a szerzői jogi törvény rendelkezéseinek összevetett értelmezéséből következik, hogy a szerző jogát – egyebek között – az sérti meg, aki a szerző művét jogdíj megfizetése nélkül felhasználja. A terjesztés jogának (Szjt. 23. §) megsértését jelenti a mű jogsértéssel előállott példányának kereskedelmi céllal történő birtoklása is, ha a birtokos tudja, vagy neki az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett tudnia kellene, hogy a példány jogsértéssel állt elő.

A vizsgált cselekmények körében ebbe a körbe tartozik a többszörözött művek értékesítése, akár valamely árusítóhelyen, akár az interneten keresztül. Mivel a terjesztés engedélyköteles felhasználási mód, a felhasználási módok engedélyezéséért a vagyoni jogok jogosultját díjazás illeti meg²³. A felhasználás csak akkor jogszerű, ha van érvényes és hatályos felhasználási szerződés a felhasználó és a jogosult között, aminek eleme a díjfizetés is. Amíg díjfizetés nélkül történik a felhasználás, az sérti a vagyoni jogi jogosultat, amihez kapcsolódóan bekövetkezik a vagyoni hátrány is, vagyis a bűncselekmény második fordulata ezeknek a magatartásoknak a kifejtésével befejezett.

Abban az esetben tehát, ha valaki azzal a céllal tart magánál többszörözött lemezeket, hogy értékesítse őket, haszonszerzés végett cselekszik.²⁴ Ezt a magatartást az Szjt. szerint terjesztésnek minősíthetjük, amit az Szjt. 23. § (2) bekezdése szerinti kereskedelmi célú birtoklással valósít meg az elkövető. Ha elfogadjuk, hogy ez terjesztésnek minősül, akkor az viszont engedélyköteles felhasználás, amihez a jogosult engedélye szükséges. Ezért a jogosultat díjazás illeti meg, vagyis a terjesztéssel az elkövető sérti a szerző jogát, és a vagyoni hátrány is bekövetkezik.²⁵

²¹ Például: PKKB 16.B.VIII.34.300/2008/13 (filmalkotás, hangfelvétel); PKKB 3.B.35.467/2008/4. (filmalkotás, hangfelvétel); PKKB 16.Bk.VIII.43990/2009/2 (filmalkotás); PKKB 18. Bk. VIII. 44272/2009/2 (filmalkotás).

²² A vizsgált esetsoportnál, amelyeknél a terjesztéssel megvalósuló szerzői jogi jogsértések a sértettek magas számára tekintettel többrendbeli bűncselekményként nyertek értékelést, a jelentős vagyoni hátrányt okozó minősített eset megállapítására viszonylag ritkán került sor.

²³ Ide nem értve azt az esetet például, ha erről a szerző kifejezett nyilatkozattal lemond.

²⁴ Lásd erről még: Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság 27.Bf.XV.6138/2008/7. számú ítélete; Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság B.XV.1798/2005/30. számú ítélete.

²⁵ Az Szjt. szabályozásában tetten érhető az a törekvés, hogy minél szélesebb körben szabályozza a szerzői jogot sértő cselekményeket. Ennek keretében a terjesztés fogalma alá von több magatartást: a tulajdonátruházást, de akár a kereskedelmi célú birtoklást is. Abban az

Üzletszerűség megállapítása

A Btk. 137. § 9. pontja meghatározza az üzletszerű elkövetés megállapíthatóságának kritériumait. A Btk. 329/A § vonatkozásában az üzletszerűség megállapítható például, ha valakinél nagy mennyiségű CD található, és ezek között ugyanazon előadók ugyanazon lemezeire vonatkozóan több példány is megtalálható, amelyekhez még több lemezborító is tartozik (vágatlanul, frissen nyomott formában)²⁶.

Ha valaki nagyobb mennyiségű (például 269 db) programot kínál eladásra, akkor azt nyilvánvalóan nem egy nap alatt, hanem – a piac hétvégi nyitva tartására figyelemmel – hetek, sőt hónapok alatt tudja csak értékesíteni, amiből következtetni lehet a rendszeres haszonszerzésre törekvésre.²⁷ De előfordult, hogy pusztán az a tény, hogy a vádlott szerzői jogi védelem alatt álló művekről készített másolatokat a világhálón – a jogosult engedélye nélkül – eladásra kínált, aminek célja a vagyoni haszon megszerzése volt, elegendő volt az üzletszerűség megállapíthatóságához.²⁸

Az üzletszerűség abban az esetben is megállapítható, ha a tényleges haszon megszerzése azért marad el, mert a terhelttel szemben rendőri intézkedésre került sor.²⁹

A szerzői vagy szerzői jogokhoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása bűncselekmény megállapíthatóságának kérdése két tipikus ügycsoport esetében merült fel: az első az átalakított játékkonzolokhoz kapcsolódó jogértelmezési kérdések köre, a második a szoftverek védelmének kijátszása.

Az első körhöz a Playstation, Xbox stb. játékkonzolok átalakításához kapcsolódó tényállászerű magatartások tartoznak, amelyek célja a nem jogszerűen többszörözött szoftverek lejátszásának lehetővé tétele. A második ügycsoporthoz a számítógépes szoftverek védelmére rendelt műszaki intézkedések megkerülését célzó magatartások tartoznak, amely során hamis telepítési kódokat alkalmaznak, illetve feltört indítófájlokat másolnak az eredeti indítófájlok helyére a szoftver használhatósága érdekében.

esetben viszont, ha az elkövetőt gondatlanság terheli abban, hogy a kereskedelmi céllal magánál tartott szerzői műveket jogsértéssel állították elő, büntetőjogi felelősségét nem lehet megállapítani, mivel a bűncselekménynek már nincs gondatlan alakzata.

²⁶ Budapesti IV. és XV. Kerületi Bíróság B.XV.1798/2005/30. számú ítélete.

²⁷ PKKB 23.B.2032/2005/8. számú ítélete.

²⁸ PKKB 12. B. VI-VII. 24480/2009/2. számú ítélete.

²⁹ Fővárosi Bíróság mint másodfokú bíróság 22.Bf.8565/2004/4. számú ítélete.

Az átalakított játékkonzolokhoz kapcsolódó jogértelmezési kérdések

A Tatabányai Városi Ügyészség nyomozásmegszüntető határozatában a 2475/2008. számon folyamatban volt bűnügyben leszögezte, hogy a terheltek a hivatkozott törvényi tényállás első fordulatában írt műszaki intézkedés megkerülése elkövetési magatartást nem valósították meg, mert a rendelkezésre álló adatok alapján a PS2 játékgép védelmét biztosító műszaki intézkedést nem ők hatástalanították, hanem a gépet korábban ismeretlen személy módosította jogosulatlanul, és a készülék már módosított állapotban került a gyanúsítottak birtokába. Ha azonban valaki abból a célból, hogy másolt játékprogramokat is lefuttathasson a játékgépén, az átalakításra másnak megbízást ad, a 329/B § (1) bekezdés első fordulatában meghatározott bűncselekmény felbujtójaként vonható felelősségre.³⁰

Amikor valaki az átalakított játékgépet eladásra kínálja fel, megvalósítja a Btk. 329/B § (1) bekezdésének b) pontjában foglalt forgalomba hozatal, illetve kereskedés elkövetési magatartásokat. Felmerült azonban a kérdés, hogy ezeknél a fordulatoknál úgy kell-e értelmezni az elkövetési tárgyat mint a játékgép átalakításához szükséges eszközt, berendezést (mod-chip) stb., vagy önmagában a játékgép is már egy olyan eszköz, amely a hatásos műszaki intézkedés megkerülésére szolgál. Erre vonatkozóan álláspontunk szerint, aki átalakított játékgépet hoz forgalomba, megvalósítja ezt a magatartást, tekintettel arra, hogy nem csupán a játékgépben található műszaki intézkedés, de az eredeti játékszoftvereket tartalmazó adathordozókon is. Így a nem eredeti adathordozó és az átalakított játékgép együttesen kerüli meg az eredeti szoftverhez kapcsolódó védelmet.

Szoftverek védelmének kijátszása

A szoftverek esetében a leggyakoribb védelmi intézkedések a szoftver telepítéséhez szükséges telepítő kód, illetve annak az informatikai eljárásnak az alkalmazása, amely csak eredeti lemezen található szoftverről biztosítja a szoftver futtathatóságát. Általában ezek a kódok, szoftverek az internetről letölthetők. Önmagában a műszaki intézkedés megkerülésére alkalmas szoftver megszerzése nem bűncselekmény.

Mi a megítélése annak, ha valaki ilyen szoftvereket fájlcsereelő rendszereken keresztül a nyilvánossághoz közvetít (hozzáférhetővé tesz)? Megállapítható-e ez a bűncselekmény az ilyen szoftverek vonatkozásában egyáltalán?

A jelenlegi jogszabályi környezetben sem az elkövetési tárgyak körébe nem tartozik a szoftver, sem a forgalomba hozatal körében nem értékelhető a hozzáférhetővé

³⁰ 21.Bk.188/2009/2 Mátészalkai Városi Bíróság.

tétel magatartása. Az interneten történő megosztást tipikusan a hozzáférhetővé tétel elkövetési magatartás hivatott átfogni, ez azonban nem tényállási elem. Mindazonáltal a szoftver sem eszköznek, sem terméknek, sem berendezésnek, sem felszerelésnek nem mondható, különös tekintettel arra, hogy a Btk. 300/E §-ában meghatározott bűncselekmény külön rendelkezik a számítástechnikai adatokról, amelyek segítséget nyújtanak a Btk. 300/C §-ában meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez. Itt külön megjelenik a számítástechnikai program mint elkövetési tárgy. Ennek az ellentmondásnak a feloldására szükséges lenne a Btk. 329/B §-ának módosítása olyan irányba, hogy a műszaki intézkedés kijátszását elősegítő szoftverek hozzáférhetővé tétele is bűncselekménynek minősüljön, addig is, ha valaki USB eszközön átad ilyen szoftvert, bűncselekményt valósít meg, míg aki fájlcsere keretében hozzáférhetővé teszi, az nem.

A bizonyítás sarokpontjai

A szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények a védett jogi tárgy és érték tekintetében speciális kört alkotnak. A büntetőügyek részletes, bűncselekményenként végigvezetett elemzésekor azt tapasztaltuk, hogy ennek megfelelően azok észlelése, felderítése és bizonyítása is jellegzetes és behatárolható. A szellemitulajdon-jogok védelme, elsődlegesen a szerzői jogi oltalom a művet egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. Éppen az egyéni-eredeti jelleg meglétének a megítélése az az alapkérdés, amelynek vizsgálatához, megítéléséhez a hatóságoknak hatékony eszközrendszerre van szükségük. A másik releváns problémakör az eredeti mű felhasználásával, a felhasználás jogának megsértésével kapcsolatos kérdések tisztázása.

Témánk szempontjából kijelenthetjük, hogy leegyszerűsítve a szellemitulajdon-jogokat sértő bűncselekmények egyik része úgynevezett hamisítási jellegű cselekmény, a másik része pedig a szellemitulajdon-jogokat sértő felhasználási módokat öleli fel. Mindkét típusú cselekmény esetén az eljárás lényegi része, tehát a felderítésnek és a bizonyításnak alapvető feladata az eredeti mű vagy egy bizonyos jellegzetes tulajdonsággal jellemzett termék azonosítása.

Összességében a megismert büntetőeljárások túlnyomó többségét, az eljárások érdemi kimenetele, időtartama és költségigénye szempontjából egyaránt a szakértő tevékenységének kimagasló dominanciája jellemzi.

A vizsgált kétszáz ügyből száznyolcvan esetben rendeltek ki szakértőt, és a jogerős bírósági határozat szinte egységesen erre és a terhelt vallomására alapozza döntését. Az előzetes kriminálstatisztikai eredmények és a szakirodalom alapján ez az arány nem volt meglepő. Ennek oka az azonosítással kapcsolatos kérdések

mellett az, hogy a szerzői művek felhasználása, és egyúttal az ezzel kapcsolatos jogsértések napjainkban nagyobb részben már digitális környezetben történnek. Ez a tény önmagában megalapozza azt a beidegződést, hogy itt olyan speciális ismeretekre lehet szükség, amelyek miatt igazságügyi szakértő kirendelése indokolt. Ezt a kérdést azonban alaposabban körül kell járni. A különleges szakértelem mindenképpen változó kategória.

Ahogy a tudomány fejlődik, és ahogy eredményei mindinkább a mindennapok részévé válnak, úgy bővülnek az átlagember alapismeretei, egyúttal a kriminalisták ismeretei is. A bizonyítási módszerek alakulásával és specializálódásával párhuzamosan egyre fokozódik a hatóságok tagjai iránt az a követelmény, hogy birtokában legyen az alkalmazott bizonyítási eszközök elemzését és értékelését lehetővé tevő ismereteknek. Vizsgáltuk a szakértő igénybevételének indokait, a szakértőnek feltett kérdéseket, a szakértő által a tevékenysége során alkalmazott módszereket és megjelölt ismereteket, valamint a szoros értelemben vett szakértői véleményeket.

A bizonyítás kulcsa: a szakvélemény

Az áru hamis megjelölésének büntette miatt folyamatban lévő eljárásokban a húsz ügyből tizenkilencben rendeltek ki szakértőt. A szakértőnek feltett kérdések jellemzően annak megállapítására irányultak, hogy az áruról a versenytárs, illetőleg annak jellegzetes tulajdonsággal bíró áruja ismerhető-e fel. Az ilyen típusú kérdésekkel kapcsolatban is felmerül a szakértői kompetencia kérdése.

Tóth Mihály szerint „a két áru összetéveszthetőségének megítélése nem szakkérdés, sőt kifejezetten hibás lépés ilyen ügyekben szakértő igénybevétele. Arra vonatkozóan, hogy két külső csomagolás, megjelölés stb. alkalmas-e az összetéveszthetőségre, nem különleges szakértelem birtokában lévő személy véleménye, nem is a talán érdekelt versenytárs álláspontja, hanem az átlagos vásárló átlagos vásárlási szokásai a mérvadóak.”³¹ Egyet kell értenünk ezzel az állásponttal...

A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt lefolytatott ügyekben a 170 ügyből 151-ben rendeltek ki szakértőt, ezek közül 114 esetben informatikus szakértőt. A szakértő igénybevételének az ügyekben tapasztalt igen nagy aránya alapján mindenekelőtt felmerül a kérdés, hogy valóban indokolt-e minden esetben a szakértő bevonása. Valóban vannak olyan ügyek, amelyekben a szakértő kirendelésére már az eljárás kezdeti stádiumában feltétlenül szükség van. Például ha számítástechnikai rendszerek, hálózatok (például internet) útján követik el a bűncselekményt, akkor

³¹ Tóth M.: i. m. 217. o.

csak szakértői eszközökkel és megfelelő ismeretek birtokában lehetséges az adott rendszer működésének feltérképezése, az egyes kapcsolódó kliensek szerepének meghatározása, az azokon bonyolódó adatforgalom ellenőrzése.³²

A lefoglalt adathordozók tartalmának megállapítása mint szakkérdés

Tapasztalataink szerint a legtöbb ügyben a szakértő kirendelésére ebben a körben került sor. A szakértőnek rendszerint ilyen jellegű kérdésekre kell választ adnia:

- A lefoglalt adathordozón milyen jogvédett szoftverek találhatók?
- A szoftvereknek ki a jogtulajdonosa?
- Mekkora az okozott vagyoni hátrány művenként?

„A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményének megállapíthatóságához – alapesetben – azt kell bizonyítani, hogy a vád tárgyává tett cselekmény egyrésztől másnak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát sérti, másrésztől hasznoszerzési célzatú, vagy vagyoni hátrány okozásával jár.”³³ E tények megállapításához valóban szükséges a gyanúsítottól lefoglalt adathordozók tartalmának megállapítása és dokumentálása, ehhez azonban az esetek túlnyomó részében indokolatlan a szakértő igénybevétele.

Az adathordozó tartalmának megítélése mint jogkérdés

Amennyiben a jogszerűség–jogellenesség megítélése is szerepel a szakértőnek feltett kérdések között, vagy egyéb a tényállás szempontjából a szakértő által relevánsnak ítélt tényre kérdez rá a hatóság, felmerül a szakértői kompetencia problémaköre. Ezekkel a kérdésekkel, szakértői feladatokkal kapcsolatban az a probléma, hogy a szakértőnek jogkérdésben kellene nyilatkoznia a tárolt adatok jogi minőségéről, valamint a másolatok jogszerűségéről.

A szakirodalomban gyakran tárgyalt kérdés, hogy megengedhető-e a szakértőnek, hogy jogkérdésben nyilatkozzon. A szakirodalom ebben a kérdésben egyenesen úgy foglal állást, hogy a szakértő a szakvéleményben jogi kérdések megválaszolására nem vállalkozhat.³⁴ Ennek az az alapja, hogy *„a hatóság nem bízhatja a jogi kérdések eldöntését a szakértőre, mert ez saját feladatainak átruházását jelentené. A jogi kérdések eldöntésére a hatóság s csak a hatóság hivatott, a szakértő csak*

³² Kovács Gy.: Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása. [http://5mp.eu/fajlok/kgyula/szerzoi_vagy_szerzoi_joghoz_kapcsolodo..._\(szakdolgozat\)_www.5mp.eu_pdf](http://5mp.eu/fajlok/kgyula/szerzoi_vagy_szerzoi_joghoz_kapcsolodo..._(szakdolgozat)_www.5mp.eu_pdf) 66. o.

³³ Ott I.: Szakértői bizonyítás a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt indult büntetőeljárásokban. *Ügyészek Lapja*, 2009. különszám, 40. o.

³⁴ Erdei Á.: *Tény és jog a szakvéleményben*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987, 37. o.

a tények bizonyításában kap szerepet.”³⁵ A BH 2007/397. II. szerint „Jogkérdésben a büntetőeljárásban szakértői vélemény nem szerezhető be. Az ilyen kérdésben véleményt nyilvánító szakértő a szakértői kompetenciáján túlterjeszkedik.”

Az esetek egy részében tapasztalhatók a szakértők részéről ilyen jellegű kitételek: „A vizsgálatra átvett laptopon található programok beszerzéséről számla, ajándékozási szerződés, eredeti adathordozó nem áll rendelkezésre a lefoglalt anyagban, így a jogos használat nem állapítható meg.”³⁶ Volt azonban példa arra is, hogy a jogtisztaság kérdésében a szakértő így foglalt állást: „Az összes olyan megtalált programot, játékot, amelyhez nem mellékeltek a legalitását igazoló okmányt vagy eredeti CD-t, DVD-t, jogellenesen használnak tekintettem.”³⁷ A szakértők e kérdések alapján véleményükben rendszerint megnevezik az adathordozón tárolt alkotásokat, azokat táblázatba foglalják, a forgalmazásra jogosultakat gyakran sértettként jelölik meg, és meghatározzák a vagyoni hátrányt anélkül, hogy a tényállás elemeinek tisztázása megtörtént volna. És ezt a hatóságok legtöbbször kétség nélkül el is fogadják.

Ez a gyakorlatban a Be. 4. § (1) bekezdésében alapelveként megfogalmazott *bizonyítási teher megfordulását* idézi elő. A Be. 4. § (1) szerint „A vád bizonyítása a vádlót terheli”. Ezekben az ügyekben azonban a szakértői vélemény beszerzése után valójában a gyanúsítottnak, illetőleg a vádlottnak kell bizonyítania, hogy „a másolatok jogellenes voltát tényként rögzítő véleményben foglaltakkal ellentétben a többszörözésre a szerző jogsértés hiányában, illetve vagyoni hátrány okozása nélkül került sor”³⁸.

A vagyoni hátrány megítélésének kérdései

A vagyoni hátrány számítása tekintetében a szakértői gyakorlat nem egységes. A vagyoni hátrány meghatározására vonatkozó módszerek esetében elsődlegesen az különbözteti meg az egyes metódusokat egymástól, hogy a vizsgált szerzői művek esetén milyen árképzési módszer szerint határozzák meg az egyes szerzői művek értékét. A táblázatban szereplő árak adják leggyakrabban az árkalkuláció alapját:

Szoftverek esetében	Hangfelvételek esetén	Filmalkotások esetén
Bruttó kiskereskedelmi ár Szoftverforgalmazó cégek árai Szoftverforgalmazó cégek átlagárai Nettó kiskereskedelmi ár	MAHASZ jogdíja Nettó nagykereskedelmi ár	Nettó nagykereskedelmi ár

³⁵ Uo. 38. o.

³⁶ Ózdi Városi Bíróság 6.Bk.213/2009/2.

³⁷ Vásárosnaményi Városi Bíróság 6.Bk.131/2009/2.

³⁸ Ott I.: i. m. 43. o.

Gyakran előfordul azonban az is, hogy a szakértő egyszerűen nem határozza meg szakvéleményében, mi volt az árkalkulációja alapja, ami azon túlmenően, hogy eleve sem egységes a vagyoni hátrány meghatározásának módja, elfogadhatatlan. A vizsgált árképzési módszerekhez kapcsolódóan az is eltérő megítéléshez vezet, hogy az egyes szellemi termékek árait a szakértők néha a szakvélemény készítésének dátuma szerinti árakkal, néha pedig az elkövetéskori árakkal számolják.

A vagyoni hátrány megállapításával kapcsolatban célszerű megemlíteni az SzJSzT 31/2003. számú véleményében rögzítetteket, miszerint *„a jogdíj mértéke meghatározható számítással, vagy becsléssel. Az SzJSzT gyakorlata alapján számítással lehet meghatározni az elmaradt licencia díj (jogdíj) mértékét, például olyan esetben, amikor kereskedelmi forgalomban kapható ún. »dobozolt« szoftverek engedély nélküli felhasználása tárgyában kell dönteni (SzJSzT 5/95.). Ugyancsak így lehet eljárni olyan esetekben, ahol a közös jogkezelés körében a hivatalos lapban közzétett jogdíjak alapján lehet az elmaradt jogdíj mértékét meghatározni (SzJSzT-27/95.). Hamisított CD-k forgalomba hozatala esetében is ki lehet indulni a fogyasztói árból a gazdagodás/hátrány meghatározása során (SzJSzT-01/00, 10/01.). Az egyösszegű, tehát nem a bevétel százalékában meghatározott jogdíj mértékét rendszerint csak becsülni lehet. Gyakori azonban az, hogy ugyanazon típusú jogdíjak vonatkozásában teljesen esetlegesen történik a számítás és a becslés módszerének alkalmazása. Általában – főleg a hangfelvételek, filmalkotások vonatkozásában – a becslés módszerét választják a szakértők. Ez a módszer, miként az a fent bemutatott véleményből látható, az elmaradt licencdíj vonatkozásában nem alkalmazható, ott továbbra is a számítás módszerét lenne célszerű alkalmazni. Ugyanakkor a becslés módszerének az alkalmazása mellett szól a Legfőbb Ügyészség Nyomozás Felügyeleti Főosztálya által összeállított, 1999. május 31. napján lezárt Hatályos anyagi jogi és nyomozás felügyeleti eljárási iránymutatások gyűjteményének 9./ pontja. Eszerint »a Btk. 329/A §-a miatt indult büntetőeljárásoknak nem feladata az ebből eredő anyagi jogsérelmek pontos megállapítása és rendezése. Ezért a tényállás a vagyoni hátrány tekintetében – általában – akkor tekinthető felderítettnek, ha annak nagyságrendje a cselekmény minősítése, illetve a felelősségre vonás módja és mértéke szempontjából kellő támpontot ad. A vagyoni hátrány mértékét – rendszerint – olyan ténykérdésnek kell tekinteni, amelyre a sértett közléséből, a vonatkozó szerződések tartalmából, illetve a jogsértés folytán előállt más igazolt adatokból kell következtetni. A vagyoni hátrány mértéke megállapításához szakértő igénybevétele ezért általában nem indokolt.«*

Abban az esetben, ha jogszabályi felhatalmazáson alapuló átlagár-meghatározási kötelezettség lenne telepítve valamely hatósághoz, vagy esetleg közös jogkezelő szervezethez³⁹, akkor erre hivatkozva a nyomozó hatóság tagjai is egyszerűen el

³⁹ A közös jogkezelők már rendelkeztek átlagárakról, de az tisztázásra szorul, hogy ezeket az átlagárakat milyen körben lehet figyelembe venni.

tudnák végezni azt a kalkulációt, amelynek alapján az is eldönthető lenne, hogy felmerülhet-e a bűncselekmény minősített esetének a megállapíthatósága.⁴⁰

Ez az értékelés elegendő lenne a bíróság számára is annak meghatározásához, hogy nagyságrendileg mekkora az okozott hátrány, mivel ebből következtetni tud a cselekmény társadalomra veszélyességére. Ezzel a módszerrel a büntetőeljárást gyorsítani lehet, egyszersmind a bűnügyi költséget többnyire feleslegesen terhelő tétellel lehetne csökkenteni.

Összegzés, javaslatok

Kutatásunk mindenképpen úttörőnek tekinthető abban a tekintetben, hogy hazánkban még nem volt példa a szellemi tulajdon-jogokat sértő bűncselekmények kérdéskörének vizsgálatára ilyen nagyszabású empirikus elemzés alapján. Kétségtelen, hogy a digitális-információs forradalom teljesen új próbatételek elé állította a szerzői jog területét is, amely minden korábbinál sérülékenyebb lett.

Az információ és a kommunikáció világának teljes átrendeződése paradigmaváltást tett szükségessé, amely felgyorsította a jogágak közötti éles határvonalak egyébként is észlelhető elmosódását, jelesen a magánjog és a büntetőjog közeledését.

Azt is látnunk kell azonban, hogy az új értelmezési keretben sem várhatjuk a büntetőjogtól lehetőségeinek, ultima ratio szerepének átlépését, elsődleges célnak a megelőzést kell tartani. Nem megfelelő az a szabályozás, amely a társadalom nagy részét – különösen a fiatalabb generációkat – kriminalizálja, ami alkalomadtán szinte korlátlan számú lehetőséget teremt bűncselekmények „kreálására”, a statisztikai szemlélet kiszolgáltatására.

A megoldást a széles körű fenyegetés helyett az üzletszerű, szervezett jellegű cselekmények intenzívebb üldözésében látjuk. A HENT és egyes jogvédő szervezetek a jogpropaganda megfelelő eszközeit alkalmazzák kommunikációs kampány- és program-sorozataikkal (honlapokon egyszerű, közérthető felvilágosítások, roadshow-kon történő részvétel stb.).

Emellett azonban szükséges lenne az általános iskolai informatikaórák tananyagába beépíteni a szellemi tulajdon-védelmi ismereteket, ami a gyakorlatban egyáltalán nem valósul meg, a jövő nemzedéke semmilyen felvilágosítást nem kap, különösen az internet útján elkövethető jogsértésekről.

⁴⁰ A Budapesti II. és III. Kerületi Ügyészség gyakorlatában találtunk erre vonatkozóan jó példákat.

Irodalom

Dósa I. (szerk.): *Az informatikai jog nagy kézikönyve.* Meritum-sorozat, második, hatályosított kiadás. Complex Kiadó, 2010, Elektronikus kiadvány

Hilgendorf, E. – Frank, Th. – Valerius, B.: *Computer und Internetstrafrecht.* Springer-Verlag, Berlin–Heidelberg, 2005

Erdei Á.: *Tény és jog a szakvéleményben.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987

Jávorszki T. – R.-né dr. Srakta I.: *A szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése bűncselekményének jogalkalmazási kérdései.* Ügyészek Lapja, 2008/5.

Kovács Gy.: *Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények nyomozása.* [http://5mp.eu/fajlok/kgyula/szerzoi_vagy_szerzoi_joghoz_kapcsolodo..._\(szakdolgozat\)_www.5mp.eu_.pdf](http://5mp.eu/fajlok/kgyula/szerzoi_vagy_szerzoi_joghoz_kapcsolodo..._(szakdolgozat)_www.5mp.eu_.pdf)

Ott I.: *Szakértői bizonyítás a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése miatt indult büntetőeljárásokban.* Ügyészek Lapja, 2009. különszám

Papházi T.: *A büntető ítékezés szigorúsága I. rész.* Társadalomkutatás, 2010/3.

Papházi T.: *A büntető ítékezés szigorúsága II. rész.* Társadalomkutatás, 2010/4.

Spindler, G.: *Dogmatische Strukturen der Verantwortlichkeit der Diensteanbieter nach TDG und MDSStV.* Multimedia und Recht, 1998

Sieber, U.: *Urteil des AG München gegen den ehemaligen Geschäftsführer der Compuserve Deutschland GmbH, Herrn Felix Somm.* <http://www.jura.uni-muenchen.de/sieber>.

Tóth M.: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények.* KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2002